

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-93.09:504.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-23>

Маргарита КІРЕЄВА,

orcid.org/0000-0002-7873-2215

*асистентка кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) kirieieva.marharyta@kdpu.edu.ua

СПЕЦИФІКА ВІДОБРАЖЕННЯ ПОДІЙ ЧОРНОБИЛЯ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ Л. ДАЄНА ТА Є. ГУЦАЛА)

Чорнобильська аварія стала однією з найбільших трагедій ХХ століття, що спричинила не лише екологічну катастрофу, але й залишила глибокі психологічні травми у людей. Подія залишила по собі слід в літературі, зокрема, і в дитячій. Такі твори передбачають зображення події 26 квітня 1986 року, а також наслідків аварії на життя та довкілля, спонукаючи читачів до збереження та оберігання природи. Багато праць присвячено цій темі, зокрема, таких дослідників, як М. Варданян, Т. Гундорової, Л. Залеської-Онишкевич, М. Павлишина, І. Сухенка та ін. Для нового жанру необхідна нова методологія, якою стала екокрітика. Задля аналізу творів автор використовує «Матрицю природи в культурі (NatCul)». Першими книгами з дитячої літератури про Чорнобиль стали «Чорнобиль – трава гірка» Л. Даєна (1988) та «Діти Чорнобиля» Є. Гуцала (1995), що несуть у собі характеристики дорослої літератури того часу. Документальна повість Л. Даєна побудована на основі життєвої історії героя-ліквідатора Леоніда Телятнікова та включає різноманітні документи, історичні факти. На перше місце висувається героїзм пожежників, жертвність та захист Батьківщини, засуджується зневажливе та безвідповідальне ставлення до роботи. У творі здебільшого показані страждання людини внаслідок аварії, евакуацію сімей та смерть ліквідаторів у лікарні. На відміну від першої книги про трагедію, збірка «Діти Чорнобиля» демонструє рівноцінні страждання та хвороби як довкілля, так людини, де у природі відбувається занепад, забруднення території, а у суспільстві вагітності через можливість вроджених вад у дитини. Тож використовуючи «Матрицю природи в культурі» ми можемо зробити висновок, що у двох книгах присутні як «святкування» природи, так і її проблематизація. При цьому, документальна повість «Чорнобиль – трава гірка» тягнє до антропоцентричного горизонту, а збірка оповідань «Діти Чорнобиля» – до екоцентричного.

Ключові слова: дитяча література, Чорнобиль, чорнобильський жанр, екокрітика, Л. Даєн, Є. Гуцало.

Marharyta KIRIEIEVA,

orcid.org/0000-0002-7873-2215

*Assistant at the Department of Translation and Slavic Philology
Kryvyi Rih State Pedagogical University*

(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) kirieieva.marharyta@kdpu.edu.ua

SPECIFIC REPRESENTATIONS OF THE EVENTS OF CHERNOBYL IN CHILDREN'S LITERATURE OF THE 20TH CENTURY (ON THE EXAMPLE OF THE WORKS OF L. DYEN AND E. HUTSAL)

The Chornobyl accident became one of the greatest tragedies of the 20th century, which caused not only an ecological disaster, but also left deep psychological trauma in people. The event left its mark in literature, in particular, in children's literature. Such works involve the depiction of the events of April 26, 1986, as well as the consequences of the accident on life and the environment, encouraging readers to preserve and protect nature. Many works are devoted to this topic, in particular, by such researchers as M. Vardanian, T. Hundorova, L. Zaleska-Onyshkevych, M. Pavlyshyn, I. Sukhenko and others. For a new genre, a new methodology is needed, which is what ecocriticism has become. To analyze the works, the author uses the «Matrix of Nature in Culture (NatCul)». The first books on children's literature about Chornobyl were «Chornobyl – the Bitter Grass» by L. Daien (1988) and «Children of Chornobyl» by Ye. Hutsalo (1995), which bear the characteristics of adult literature of that time. The documentary novel by L. Daien is based on the life story of the hero-liquidator Leonid Teliatnykov and contains various documents and historical facts. The heroism of firefighters, sacrifice and protection of the Motherland is put first, contemptuous and irresponsible attitude to work is condemned. The work mostly shows human suffering as a result of the accident, the evacuation of families and death in the hospital of the liquidators. In contrast to the first book about the tragedy, the collection «Children of Chornobyl» shows equal

suffering and diseases of the environment and man, where there is decay in nature, pollution of territories, and in society there are diseases due to radiation exposure, loss of loved ones and termination of pregnancy due to the possibility of birth defects in child So using the «Matrix of Nature in Culture» we can conclude that both the «celebration» of nature and its problematization are present in the two books. But the work «Chornobyl – the Bitter Grass» gravitates towards the anthropocentric horizon, and the collection of short stories «Children of Chornobyl» towards the ecocentric one.

Key words: children's literature, Chornobyl, Chornobyl genre, ecocriticism, L. Daien, Ye. Hutsalo.

Постановка проблеми. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції стала однією з найтрагічніших техногенних катастроф ХХ століття, що знайшла своє відображення у багатьох сферах, зокрема, і в літературі. Література про Чорнобиль – це джерело розкриття та розуміння причин, перебігу, наслідків впливу на людину, природу та розвиток подальших ядерних технологій щодо події світового масштабу. Ця тематика не минула і літературу для дітей та юнацтва, що передбачає охоплення широкого спектру жанрів – від документальних повістей до оповідань. Такі твори нагадують читачам про відповідальність людини перед довіллям, її обмеженість та вразливість перед силами природи, а також допомагають усвідомити наслідки споживацької поведінки та запобігти подібним катастрофам у майбутньому.

Аналіз досліджень. Багатьох дослідників цікавила тема літератури про Чорнобиль. Так, М. Павлишин розглядаючи цю проблематику, вводить поняття «чорнобильського жанру», до особливостей якого зараховує документальність, епічність, драматичність (Павлишин, 1997). А І. Сухенко вважає, що ця категорія творів належить до нуклеарної художньої літератури (Сухенко, 2021).

Науковиця Л. Залеська-Онишкевич підкреслює, що трагедія Чорнобиля спонукала до пробудження історичної ідентифікації України та самоідентифікації з нею героїв, у зв'язку з чим використовувались певні образи задля позначення країни, а саме: молода дівчина, жінка, Марія, «земля» тощо. Сам образ Чорнобиля несе здебільшого застереження, почуття провини, страху та невизначеність майбутнього українського народу та країни (Залеська-Онишкевич, 1989).

Дослідниця Т. Гундорова зазначила, що Чорнобиль став символом численних загроз і поставив під питання позитивну сторону науково-технічного прогресу (Гундорова, 2012: 387). Чорнобиль став асоціюватись здебільшого з радіаційними захворюваннями, а також психічними та психосоматичними синдромами, депресією після пережитої трагедії та страхом за життя, у зв'язку з чим науковиця виводить на перший план поняття «хвороба» (Гундорова, 2012: 394). Окрім того, виникло ще одне поняття – «духовний Чорнобиль»: «як символ руйнівної катастрофи і поширилося на

інші аспекти тогочасного життя – мову, культуру, екологію, духовність» (Гундорова, 2012: 397).

У свою чергу, М. Варданян, «духовний Чорнобиль», як і Чорнобиль-полин та «Чорнобильські уроки» зараховує до основних образів та ідей чорнобильських творів, які сповнені контрастів таких, як атомна енергетика – природа, теперішнє – майбутнє, технократичні – традиційні цінності, хвороба – життя, відповідальність – небезпека. Дослідниця розглядає чорнобильську катастрофу не лише як екологічну трагедію, але й як частину культурної пам'яті українського народу (Варданян, 2022).

На нашу думку, усі ці особливості перейняли і твори дитячої літератури про аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Тож **мета нашої статті** – визначення особливостей творів чорнобильського жанру літератури для дітей та юнацтва ХХ століття на прикладі документальної повісті Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка» та збірки оповідань Є. Гуцала «Діти Чорнобиля».

Новий напрям у літературі провокує появу нової методології – екокрітики. Сучасні дослідники по-різному тлумачать це поняття. Так, М. Варданян зазначає, що це «розділ критики, що намагається окреслити зв'язок між літературою та навколишнім середовищем» (Варданян, 2021: 182). У свою чергу, О. Куманська, О. Яблонська, М. Яблонський зауважують, що це «інтердисциплінарне поле, яке постало зі спільного бажання нової літературної теорії і практики» (Куманська, Яблонська, Яблонський, 2023). Дослідник І. Сухенко вважає, що: «екокрітика є вивченням культури або результатів функціонування людини у контексті культури, яке акцентує увагу на дослідженнях відносин людини з навколишнім середовищем» (Сухенко, 2011). Тоді як М. Ткачук дає таке визначення: «галузь літературної критики, що вивчає міждисциплінарний аспект взаємозв'язків художньої літератури і довілля, в тому числі для аналізу й осмислення шляхів виправлення сучасної екологічної ситуації» (Ткачук, 2011).

Задля аналізу творів чорнобильського циклу ми використовуємо «Матрицю природи в культурі (NatCul)», що має вигляд системи координат, обмеженою виміром техно: по вертикалі вгору – «святкування» природи, вниз – проблематизація; по горизонталі вліво – антропоцентричний гори-

зонт, вниз – екоцентричний (Goga, Nina, Lykke Guanio-Uluru, Bjørg Oddrun Halles, and Aslaug Nyrnes, eds., 2018).

Виклад основного матеріалу. В українській літературі ХХ століття чимало творів присвячено подіям та наслідкам чорнобильської трагедії. Це такі твори, як «Сім» Б. Олійника, «Чорнобиль» Ю. Щербака, «Чорнобильська мадонна» І. Драча, «Вибух» С. Йовенко, «Зона» Л. Горлача, «Марія з полином у кінці століття» В. Яворівського, чорнобильська поезія Л. Костенко тощо. Але першим твором про Чорнобиль в літературі для дітей та юнацтва стала документальна повість Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка» (Варданян, 2021; Залеська-Онишкевич, 1989). Твір був створений на основі реальних подій життя головного героя Леоніда Телятнікова, який був одним з ліквідаторів аварії на ЧАЕС. Повість містить реальні фотографії, документи (наприклад, Подання на Л. П. Телятнікова на звання майора внутрішньої служби; Службова характеристика на інспектора відділення пожежного нагляду лейтенанта Телятнікова; Виписки з журналу пункту зв'язку ВПЧ-2 на 26 квітня 1986 року тощо) та листи. Незвичне використання документації у літературі, на думку Л. Залеської-Онишкевич, було спричинено завдяки резонансу та значущості чорнобильської катастрофи задля зображення правдивих подій та наслідків (Залеська-Онишкевич, 1989).

Головний герой зображується читачам людиною з найкращими рисами: з самого дитинства Леонід був щирим і добрим до своїх сестер, проявляв чесність та справедливість у шкільні роки, був завзятим, наполегливим та працьовитим під час навчання у пожежно-технічному училищі і т. п. Як підкреслює М. Варданян, приділення такої уваги шляху Леоніда Телятнікова з дитинства і до участі у ліквідації аварії на ЧАЕС змальовується задля показу зразка для наслідування наступним поколінням (Варданян, 2021). Окрім того, головний герой на початку повісті виступає у гармонії з природою, знаходить там спокій, захоплюється та милується природою: «Леонід Петрович вслухався в цей передзвін, милувався безкраїми ланами і серце сповнювалось радістю (...)» (Даєн, 1988: 52); «Вересень полонив Леоніда Петровича м'якою золотавою красою. Повітря було чистим, прозорим. Небо над Дніпром сяяло первозданною блакиттю. (...) Кожну вільну хвилину Телятніков брав свого фотоапарата і знімав мальовничі пейзажі української осені» (Даєн, 1988: 64). Ці важливі якості Леонід прищеплює і власним синам, а також говорить з ними про відповідальність людини перед природою: «Вони говорять про все:

про красу рідної землі і обов'язок перед нею. Про людську гідність і совість» (Даєн, 1988: 95).

Леонід одразу розумів важливість, небезпеку та відповідальність своєї роботи пожежником, у тому числі і перед природою. Саме тому керівник вимагав від інших дотримання правил та норм, не поступаючись на маніпуляції, шантаж та прохання про допомогу у налагодженні документації: «Атомка – це атомка. З нею жарти кепські. Хто забуває, тому слід нагадати» (Даєн, 1988: 75); «Через пожежників не зможемо своєчасно відрапортувати про здачу об'єкта. Ні премій, ні нагород не бачити як своїх власних вух» (Даєн, 1988: 97); «В нас строки горять. Пусковий рік. П'ятий енергоблок здавати треба. Самі розумієте: об'єкт важливий. Допоможіть, Леоніде Петровичу» (Даєн, 1988: 120). Така суворість демонструється не просто так, адже, не зважаючи на наратив про «мирний атом», кожен мав розуміти наслідки байдужості у своїй професійній діяльності.

Проте, незважаючи на таку обережність та дотримання всіх правил з боку пожежників ВПЧ-2, деякі працівники станції легковажно та безвідповідально відносились до атомної енергетики: «Дехто спочивав на лаврах, вважав: нам – море по коліна. Мікроби самозакоханості притуплювали пильність деяких працівників» (Даєн, 1988: 139), «Технічна легковажність, моральна вседозволеність, професійна розбещеність і головотяпство – причини тяжкого злочину» (Даєн, 1988: 140). У цьому ми вбачаємо проблематизацію природи, адже причиною такої поведінки стала великомасштабна катастрофа, що розділила життя на «до» та «після», залишивши після себе неправні наслідки не лише для України, але й для всього світу.

Для працівників станції це був звичайний день, вони будували власні плани на майбутнє після робочої зміни: «Хлопці у ВПЧ-2 (...) Смачно по večеряли. Випили міцного чаю» (Даєн, 1988: 112); «– Що намітив, Іване, на сьогодні? – Треба б у село до тещі заскочити. Картоплю ще не посадили. А ти, Сергію? – Збираємось з Оленою в магазин. Обіцяли Лесі ляльку. Та й платтячко квітчасте Олена для неї приглянула...» (Даєн, 1988: 114). Але події ночі 26 квітня розділили життя героїв на дві частини: «Повітря здригнулося. Пролунав глухий вибух. За ним – другий, сильніший. (...) Саме в тому районі вгору здійнявся круглий вогняний гриб і небо освітила заграва» (Даєн, 1988: 115). Реакція пожежників була миттєвою, хоча в той момент час тягнувся, наче вічність. Завдяки злагодженій командній роботі пожежники вийшли переможцями з цієї боротьби, заплативши дуже велику ціну.

З цієї широкомасштабної катастрофи виходять так звані «уроки Чорнобиля», які засуджують недбалість та безвідповідальність, але закликають до збереження довкілля: «Уроки Чорнобиля полиново гіркі, болоче ятрять душу. Але вони і чітко однозначні. Вони стверджують: усе залежить від якості нашої праці, від нашого ставлення до справи. (...) Витвори сьогоднішньої науково-технічної революції вимагають до себе особливо уважного, бережного і відповідального ставлення. (...) Він кличе замислитися над логікою внутрішнього зв'язку між причинами і наслідками. (...) Йдеться і про технічні, і про медичні, і про екологічні канони» (Даєн, 1988: 140).

У 1995 році вийшла друга книга для дітей та юнацтва, присвячена Чорнобилі – збірка оповідань «Діти Чорнобиля» Є. Гуцала, що містить у собі сім творів про збереження та захист довкілля, зокрема, тварин, хвороби людей внаслідок радіаційного опромінення, втрату рідних під час аварії.

Твори «Скажений чорнобильський собака» та «Рудня» оповідають про дружбу між дитиною та собакою, де головні персонажі знаходяться у гармонії з довкіллям, споглядають за природою, бажають зберегти її та не нашкодити. У цьому ми вбачаємо «святкування» природи.

Проблематизація природи у першому творі виражається у самому собачі, оскільки Пальма – чорнобильська тварина, яку господарі покинули напризволяще. Не зважаючи на зовнішній вигляд, Пальма дуже добра, чуйна та лагідна: «Руда, патлата, весь час відхиляє веселу, з роззявленою пащею морду вбік, аби краще дивитися вперед здоровим правим оком, хвіст запобігливо-покірно опущено до землі. А що накульгує на задню лапу, то посувається підстрибом, хребет прогинається донизу» (Гуцало, 1995: 4). З іншого боку, в образі діда Кирила також вбачається проблематизація, оскільки він хоче позбутись собаки та майбутнього потомства: «Потоплю вам цуценят у копанці, як тільки приведе. Як приведе, зразу й кличте мене» (Гуцало, 1995: 9). Але все ж таки Грицько та його мати стають на захист тварини й історія має щасливий фінал, чого не можна сказати про друге оповідання.

Бажання знайти свого загубленого собаку Вовка змушує Савку-Савку піти на Рудню, що вважалось найнебезпечнішим місцем, розташованим поза селом. Саме через це місце зображується проблематизація природи: через споживацький характер діяльності людини колись недоторкана природна зона стала місцем для загибелі багатьох тварин: «Коли вітер віє сюди, на Рудню, та коли принохатися – заводський дим смердить

отруйними їдучими запахами. І вода в річечці, яка тече сюди, на Рудню, затхла та баговинна» (Гуцало, 1995: 57-58). На Рудні хлопчик бачить напівживих тварин і з жалю намагається їм допомогти, що стає фатальним рішенням для нього: «І сірий заєць намагається скочити вбік (...), що дивитись на нього жалко. Жалко – й водночас хочеться допомогти, взяти на руки, перенести в безпечне місце» (Гуцало, 1995: 61); «(...) вже й руки простягає, сподіваючись ухопити зайця, як раптом ноги його провалюються в багно» (Гуцало, 1995: 62); «Недавно йшов там, унизу, хлопчик у голубій сорочці, але не стало хлопчика, зник, наче десь сховався» (Гуцало, 1995: 65).

Наступні оповідання збірки – «Чорнобильська дівчина Калина» та «Зозуля», порушують проблему хвороби після радіаційного опромінення. У першому оповіданні через образи персонажів передається контраст – «святкування» природи (Любомир) та проблематизація (Калина). Через образ Любомира зображується єднання з природою, взаємозв'язок з природою на прикладі вірувань пращурів: «Пророк Ілля їде на колісниці, чуєш? І так гримить, бо сердиться» (Гуцало, 1995: 30). Калина – дівчинка-переселенка з Чорнобиля, яка хворіє на лейкемію внаслідок радіаційного опромінення після аварії. На думку дослідниці М. Варданян, образ Калини – аналогія до народного символу України – куща калини (Варданян, 2021). Науковиця Н. Морозюк наголошує, що ця рослина символізує родинне щастя, а дівчина Калина – це образ України, яка страждає (Морозюк, 2007). Цей образ передбачає демонстрацію негативних наслідків діяльності людини на природу. І як би Любомир не намагався розважити Калину, вона марніє і марніє: «Бо Калині чомусь не ходиться, а лиш сидиться під хатою, й справді змарніла з лиця, і в очах її прозорий сум» (Гуцало, 1995: 27); «Ех, Калино, й чому ти така чудна? Й що з тобою коїться? І що б таке придумати, аби ти захотіла, аби не відмовилась?» (Гуцало, 1995: 31). Фінал оповідання залишається відкритим, оскільки Калина їде на лікування до Києва з бабусею. Доля її залишається невідомою, як і доля всієї України.

В оповіданні «Зозуля» проблематизація у вигляді негативних наслідків радіації показані на зовнішності людини, а саме бабусі Оришки з родини переселенців з Чорнобиля: «Миколка дивиться на бабині руки, які в неї наче в смолі виварені. Жовта шкіра на руках обвисла клоччям» (Гуцало, 1995: 67). Як і в попередньому оповіданні, «святкування» природи у цьому творі відображені вірування пращурів, пов'язані з природою,

зокрема, про «віщування» зозулі та «каркання» ворони. Онук Миколка вирушає на пошуки зозулі, яка б накувала бабусі довголіття. Хлопчик довго шукав пташу, а коли знайшов – вона несподівано відлетіла. Ця ситуація змушує Миколку прикинутись зозулею, щоб бабуся не засмучувалась: «Живіть, бабо Оришко, довго-предовго, живіть сто років і ще за сто років, (...)» (Гуцало, 1995: 77).

Тема вимушеного переривання вагітності через отримане радіаційне опромінення як проблематизація природи порушується в оповіданнях «Плач у мороку ночі» та «Дитя від стронцію». У зв'язку з можливістю народження дитини з вадами розвитку, головна героїня твору «Плач у мороку ночі» Олена прямо говорить про страх народити нездорову дитину, оскільки навіть через покоління зберігається можливість генних мутацій: «Я не хочу народжувати мутанта. Навіть коли від тебе народжу не мутанта, а здорову дитину, то однаково від неї – в третьому, в п'ятому чи в сьомому поколінні – народиться мутант. Це неминуче» (Гуцало, 1995: 45). «Святкування» природи вбачається у єднанні людини та природи, милування довкіллям, збиранням квітів.

В оповіданні «Дитя від стронцію» «святкування» природи теж демонструється через гармонійні взаємовідносини людини та довілля: головна героїня Мар'яна та дружина її загиблого брата Ганна Михайлівна зустрічаються у гаю біля школи. Вони спостерігають за навколишнім світом: качками, їжаками тощо. Дівчинка дізнається від матері, що Ганя вагітна, чому невимовно рада, оскільки дуже сумує за Василем. Але через ризик народження дитини з вадами розвитку, молода жінка наважується на переривання вагітності, про що повідомляє матері загиблого чоловіка. Але жінка не засуджує Ганю: «Ой, жалко, хто ж каже, що не жалко, а якщо воно без руки вродиться чи паралітик? Бо люди всяке балакають, ой, всяке за те чорнобильське лихо» (Гуцало, 1995: 89). Окрім проблеми впливу радіації на жіночі організми та ненароджених дітей, порушується тема втрати близької людини – брата головної героїні Мар'яни. Від горя та відчаю через такі події вирішує, що так як вона сама має гени Василя, може народити хлопчика, схожого на нього: «Я сама колись народжу. Народжу такого хлопчика, як мій брат Василь. І ні в кого не проситиму. І він буде схожий на мого брата, бо і я ж схожа на Василя» (Гуцало, 1995: 92).

Проблема втрати та сирітства зображена і в «Різдвяному оповіданні»: батьки Катрі загинули

внаслідок радіаційного опромінення. Дівчинкою опікується дід Ілько, який навчає дитину жити в гармонії з природою, оскільки сам є лісником, що передбачає «святкування» природи. Проблематизація ж виступає у недугах людей, оскільки променева хвороба була не лише у батьків дівчинки, але й у її подруги з Прип'яті: «(...) Ізольду забрали в лікарню. (...) Вона часто в лікарні, а тепер от надовго» (Гуцало, 1995: 101). Тітка Онися виявляє бажання забрати Катрю на Різдво. Життя та смерть переплітаються, коли жінка переконає дівчинку переодягнутись, але Катря говорить, що новий одяг – то на смерть: «– Те не можна одягати, (...) То на смерть мені» (Гуцало, 1995: 100). Тітка, намагаючись відволікти дитину від поганих думок, перепитує: «То ти будеш одягатися чи ні? Підемо в село на Різдво?» (Гуцало, 1995: 101) і вони вдвох ідуть на святкування.

Висновки. Як і доросла література, твори дитячої літератури характеризуються документальністю, епічністю та драматичністю. У таких творах ставиться під сумнів позитивність наукового прогресу, оскільки це призвело до широкомасштабної трагедії та загибелі всього живого, а також використовуються контрастні образи, такі як: життя – смерть, природний занепад – відродження, відповідальність – небезпека тощо. Ці особливості продемонстровані у творах «Чорнобиль – трава гірка» Л. Даєна та збірці «Діти Чорнобиля» Є. Гуцала. Обидві книги за «Матрицею природи в культурі» передбачають «святкування» – особливості взаємодії людини та довілля, єднання та гармонії взаємозв'язків. Але також присутня проблематизація. У документальній повісті Л. Даєна вона виражена у детальному зображенні аварії, демонстрації конфлікту вогню та людини, де остання виходить переможцем, героєм та рятувальником з трагічними наслідками. Тоді як у збірці оповідань Є. Гуцала зображується проблематизація у вигляді наслідків катастрофи: покинутих напризволяще тварин, хвороб, отриманих у результаті радіаційного опромінення, втрати членів родини та проблеми вимушених абортів. Але, при цьому, повість «Чорнобиль – трава гірка» тяжіє до антропоцентричного горизонту, де уславлюється людський колективний героїзм, прагнення служінню Батьківщині та засудження ядерних експериментів, а збірка «Діти Чорнобиля» демонструє екоцентричний горизонт, де природа страждає разом з людиною через загублені життя, забруднення територій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Goga, Nina, Lykke Guanio-Uluru, Bjørg Oddrun Halles, and Aslaug Nyrnes, eds. *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Palgrave Macmillan, 2018. P. 1–23.
2. Vardanian M. *Reading the Chornobyl Catastrophe Within Ecofiction*. *Childrens Literature in Education*. *Childrens Literature in Education*. Vol. 53. 2022. P. 1–17.
3. Zaleska Onyshkevych L. *Echoes of Glasnost: Chornobyl in Soviet Ukrainian Literature*. *Echoes of Glasnost in Soviet Ukraine*. Edited by Romana M. Bahry. 1989. P. 151–170.
4. Варданян М. В. Світова література ХХ–ХХІ століття в англomовному науковому дискурсі: навчальний посібник. Кривий Ріг, 2021. 202 с.
5. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: есеї. Київ: Грані-Т, 2012. 548.
6. Гуцало Є. Діти Чорнобиля. Київ : Соняшник, 1995. 104 с.
7. Даєн Л. Чорнобиль – трава гірка: Док. Повість: Для серед. та ст. шк. віку. / Худож. оформл. Ю. С. Ботнара. Київ: Веселка, 1988. 176 с.
8. Куманська Ю., Яблонська О., Яблонський М. Екокритичні студії: світові тенденції та українські здобутки. Волинь філологічна: текст і контекст. Вип. 36. 2023. С. 20–35.
9. Морозюк Н. Поняття добра і зла в чорнобильських оповіданнях Євгена Гуцала. *Дивослово*. 2007. № 4. С. 32–33.
10. Павлишин М. Чорнобильська тема і проблема жанру. Канон та іконостас: [Літературно-критичні статті]. Київ: Час, 1997. С. 175–183.
11. Сухенко І. Геопросторові дані у контексті нуклеарної художньої літератури. Слово як факт і фактор літератури. Всеукраїнська наукова конференція (XVIII Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер): Матеріали / Упорядник Т. Є. Пичугіна. Дніпро : Тріменс ЛТД, 2021. С. 67–69.
12. Сухенко І. М. Екокритичні орієнтири на сучасному етапі літературознавчих досліджень: проблеми визначення. Світова література на перехресті культур і цивілізацій: зб. наук. пр. Сімферополь: Кримський Архів, 2011. Вип. 3. С. 259–265.
13. Ткачук М. Людина і природа в українській літературі крізь призму екокритики. *Дивослово*. 2011. Вип. 6. С. 52–56.

REFERENCES

1. Goga, Nina, Lykke Guanio-Uluru, Bjørg Oddrun Halles, and Aslaug Nyrnes, eds. (2018) *Ecocritical Perspectives on Childrens Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Palgrave Macmillan. 1–23.
2. Vardanian M. (2022) *Reading the Chornobyl Catastrophe Within Ecofiction*. *Childrens Literature in Education*. *Childrens Literature in Education*, 53. 1–17.
3. Zaleska Onyshkevych L. (1989) *Echoes of Glasnost: Chornobyl in Soviet Ukrainian Literature*. *Echoes of Glasnost in Soviet Ukraine*. Edited by Romana M. Bahry. 151–170.
4. Vardanian M. V. (2021) *Svitova literatura XX–XXI stolittia v anhlomovnomu naukovomu dyskursi: navchalnyi posibnyk*. [World literature of the 20th–21st centuries in English-language scientific discourse: a study guide] 202 p. [in Ukrainian].
5. Hundorova T. (2012) *Tranzytyna kultura. Symptomy postkolonialnoi travmy: esei*. [Transit culture. Symptoms of Postcolonial Trauma: essays.] Hrani-T. – Facets-T. 548 p. [in Ukrainian].
6. Hutsalo Ye. (1995) *Dity Chornobylia*. [Children of Chornobyl] *Soniashnyk*. – Sunflower. 104 p. [in Ukrainian].
7. Daien L. (1988) *Chornobyl – trava hirka: Dok. Povist: Dlia sered. ta st. shk. viku*. / *Khudozh. oforml. Yu. S. Botnara*. [Chornobyl – the grass is bitter: Documentary Story: For middle and high school age / Art design by Yu. S. Botnar] *Veselka*. – Rainbow. 176 p. [in Ukrainian].
8. Kumanska Yu., Yablonska O., Yablonskyi M. (2023) *Ekokrytychni studii: svitovi tendentsii ta ukrainski zdobutky*. [Ecocritical studies: world trends and Ukrainian achievements.] *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*. – Philological Volyn: text and context, 36. 20–35. [in Ukrainian].
9. Morozhuk N. (2007) *Poniattia dobra i zla v chornobyls'kykh opovidanniakh Yevhena Hutsala*. [The concept of good and evil in Yevhen Hutsal's Chornobyl stories] *Dyvoslovo – Miraculous*, 4. 32–33. [in Ukrainian].
10. Pavlyshyn M. (1997) *Chornobylska tema i problema zhanru. Kanon ta ikonostas: [Literaturno-krytychni statii]*. [The Chornobyl topic and the problem of the genre. Canon and iconostasis: [Literary and critical articles]] *Chas – Time*. 175–183. [in Ukrainian].
11. Sukhenko I. (2021) *Heoprostorovi dani u konteksti niuklearnoi khudozhnoi literatury*. [Geospatial data in the context of nuclear fiction] *Slovo yak fakt i faktor literatury. Vseukrainska naukova konferentsiia (XVIII Filolohichni chytannia pamiati N. S. Shreyder): Materialy*. – The word as a fact and factor of literature. All-Ukrainian scientific conference (XVIII Philological readings in memory of N. S. Shradler): Materials. Trimens LTD. 67–69. [in Ukrainian].
12. Sukhenko I. M. (2011) *Ekokrytychni oriientyry na suchasnomu etapi literaturoznachnykh doslidzhen: problemy vyznachennia*. [Ecocritical reference points at the modern stage of literary studies: problems of definition] *Svitova literatura na perekhrestii kultur i tsyvilizatsii: zb. nauk. pr.* – World literature at the crossroads of culture and civilizations: coll. of science papers, 3. 259–265. [in Ukrainian].
13. Tkachuk M. (2011) *Liudyna i pryroda v ukrainskii literaturi kriz pryзму ekokrytyky*. [Human and nature in Ukrainian literature through the prism of ecocriticism] *Dyvoslovo*. – *Miraculous*, 6. 52–56. [in Ukrainian].